

SF1901: SANNOLIKHETSTEORI OCH
STATISTIK
FÖRELÄSNING 2
GRUNDLÄGGANDE SANNOLIKHETSTEORI,
BETINGADE SANNOLIKHETER, OBEROENDE
HÄNDELSER

Tatjana Pavlenko

1 september, 2015

SANNOLIKHETSGRUNDER (REPETITION)

- ▶ **Slumpförsöket** är en experiment som kan upprepas om och om igen och där resultatet inte kan på förhand avgöras.
- ▶ Resultatet av ett slumpmässigt försök kallas för **utfall**, betecknas med ω . Mängden av möjliga utfall kallas **utfallsrum**, bet. med Ω , det gäller att $\omega \in \Omega$.
- ▶ **Händelse** är uppsättning intressanta utfall. Bet. med $A, B, C, \dots$. För en händelse A gäller det att $A \subset \Omega$, dvs A är *delmängd* av Ω .
- ▶ Sedan presenterades några viktiga händelser, Venndiagram samt operationer från grundläggande mängdlära.

- ▶ Sannolikhetsmått $P(A)$ för varje $A \subseteq \Omega$.
- ▶ Axiomatiska uppbyggnaden av sannolikhetslära. "Grundbegriffe", (1933) av A.N. Kolmogorov.
- ▶ Sannolikhetsmåtten P ska uppfylla följande axiom

Ax. 1: För varje händelse A gäller det att $0 \leq P(A) \leq 1$.

Ax. 2: För hela Ω gäller att $P(\Omega) = 1$

Ax. 3: Om $A_1, A_2, \dots$, är en följd av av parvis oförenliga händelser så gäller att

$$P(A_1 \cup A_2 \cup \dots) = P(A_1) + P(A_2) + \dots$$

Överensstämmer med frekvenstolkningen av $P(A)$.

- ▶ Masstolkning av $P(A)$:
lägg ut massan av 1 på Ω . Då är $P(A)$ = massan på A .

- Ω består av m stycken lika möjliga utfall (utfallsrummet är diskret),

$$\Omega = \{\omega_1, \omega_2, \dots, \omega_m\},$$

dvs. $p_i = 1/m$ för alla $i = 1, \dots, m$ och enl. Ax. 3 får vi *den klassiska sannolikhetsdefinitionen*.

- $A \subset \Omega$.

$$P(A) = \sum_{\omega_i \in A} P(\omega_i) = \sum_{\omega_i \in A} \frac{1}{m} = \frac{\text{ant. för } A \text{ gynsamma utfall}}{\text{ant. möjliga utfall}} = \frac{g}{m}.$$

- Sats (Multiplikationsprincipen). Antag att åtgärd i kan utföras på a_i olika sätt där $i = 1, 2, \dots, n$, dvs n st olika åtgärder föreligger. I så fall finns det totalt

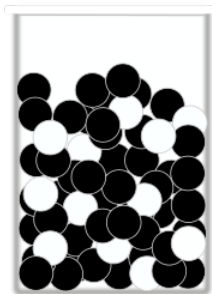
$$a_1 \cdot a_2 \cdot a_3 \cdots a_n$$

sätt att utföra de n åtgärderna.

- Med hjälp av multiplikationsprincipen kan man bestämma antalet sätt att välja ut k st element bland n distinkta. Sats:

	Med återläggn.(Må)	Utan återläggn.(Uå)
Med ordningshänsyn (Mo)	n^k	$\frac{n!}{(n-k)!}$
Utan ordningshänsyn (Uo)	$\binom{n+k-1}{k}$	$\binom{n}{k} = \frac{n!}{k!(n-k)!}$

- Urnmodeller. Ex på tavla.

FIGUR: En klassisk urnmodell är ett av statistikerns favoritobjekt som används för sannolikhetsberäkningar. I samband med likformiga sannolikhetsfördelningar finns många praktiska problem som kan lösas genom att återföra problemen till dragning av föremål från urnor.

I en urna finns s svarta och v vita kulor. Man drar slumpmässigt n kulor ur urnan.

Hur stor är sannolikhet att k vita kulor erhålls vid dragningen?

- Antag att dragning är *utan* återläggning. Då blir det sökta sannolikhet (see Blom, avsn, 2.5, del a))

$$\frac{\binom{v}{k} \binom{s}{n-k}}{\binom{v+s}{n}}$$

- Antag nu att dragning var *med* återläggning. Nu får vi (see Blom, avsn, 2.5, del b))

$$\binom{n}{k} \left(\frac{v}{v+s} \right)^k \left(\frac{s}{v+s} \right)^{n-k}.$$

BETINGAD SANNOLIKHET

- ▶ Hur påverkar information om att en händelse inträffar sannolikheterna för att andra händelser gör det?
- ▶ Antag att vi vet att B har inträffat. Vad är sannolikhet av någon annan händelse A **giver att B har inträffat?** Bet. $P(A|B)$.
- ▶ **Ex. på tavla:** spamfiltrering.
- ▶ Definition. Låt A och B vara två händelser, $P(B) > 0$. Uttrycket

$$P(A|B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)}$$

kallas *den betingade sannolikheten för A givet att B har inträffat*.

NYTTIGA SATSER OM BETINGADE SANNOLIKHETER

- Sats: Lagen om total sannolikhet.

Betrakta händelserna $H_1, \dots, H_n$ som är parvis oförenliga och $\bigcup_{i=1}^n H_i = \Omega$. Då gäller för varje händelse A att

$$P(A) = \sum_{i=1}^n P(A|H_i)P(H_i).$$

- Exempel på tavla.

- **Bayes' formel.** "*Konsten att vända en betingad sannolikhet*". . Hur kan man beräkna $P(B|A)$ om man känner $P(A|B)$? Ur definitionen för betingning får vi att sannolikheten för snitthändelsen kan beräknas på två sätt: $P(A \cap B) = P(A|B)P(B) = P(B|A)P(A)$.

- Från detta får man

$$P(B|A) = \frac{P(A|B)P(B)}{P(A)}.$$

- Om vi i formeln ovan låter $B = H_i$ och använder lagen om total sannolikhet på $P(A)$ erhålls följande
- **Sats: Bayes' Sats.**

Under samma villkor som i lagen om total sannolikhet gäller att

$$P(H_i|A) = \frac{P(A|H_i)P(H_i)}{\sum_{j=1}^n P(A|H_j)P(H_j)} \quad \text{för } i = 1, \dots, n.$$

FIGUR: Thomas Bayes ($\sim 1702 - 1761$) var en engelsk matematiker, statistiker och presbyteriansk präst. Han är mest känd för att ha beskrivit ett matematiskt samband som senare av Richard Price formulerades om till *Bayes sats*.

För en viss typ av statistisk slutledningsprincip är Bayes sats fundamental vilket även antyds av dess namn *bayesiansk statistik*. Denna statistiska princip, som fått enormt uppsving sedan slutet av 1900-talet i och med datorernas ökade beräkningskapacitet, beskrivs i Blom bok, avsn. 11. s. 277.

EXEMPEL: TBC-TEST.

Förekomsten av TBC-smitta i en viss delbefolkning är 20%. Låt S^+ beteckna händelse att personen verkligen är smittad, dvs $P(S^+) = 0.2$ och $P(S^-) = 0.8$. Det snabbtest man kan utföra för att testa förekomst av TBC-smitta är inte perfekt. Låt

- ▶ T^+ beteckna händelsen att personen testas positivt och
- ▶ T^- , pss negativt

Givet är

- ▶ $P(\text{en smittad person ger ett positivt test}) = P(T^+|S^+) = 0.9$ (och 0.1 att det blir negativt utslag),
- ▶ $P(\text{en icke-smittad person ger ett negativt test}) = P(T^-|S^-) = 0.7$ (och 0.3 att det blir positivt utslag).

EXEMPEL: TBC-TEST (FORTS.)

Fråga 1:

Vad är sannolikheten att en slumpmässigt utvald person ger ett positivt test?

Svar:

med hjälp av lagen om total sannolikhet får vi

$$\begin{aligned} P(T^+) &= P(T^+|S^+)P(S^+) + P(T^+|S^-)P(S^-) = \\ &0.9 \cdot 0.2 + 0.3 \cdot 0.8 = 0.42. \end{aligned}$$

Obs!

Betingade sannolikheter också uppfyller kriterierna för att vara sannolikhetsmått, t ex

$$P(T^-|S^+) = 1 - P(T^+|S^+) = 0.1.$$

EXEMPEL: TBC-TEST (FORTS.)

Fråga 2:

Vad är sannolikheten att en person som testar positivt verkligen är smittad?

Svar:

med hjälp av Bayes sats får vi

$$P(S^+|T^+) = \frac{P(T^+|S^+)P(S^+)}{P(T^+|S^+)P(S^+) + P(T^+|S^-)P(S^-)} =$$
$$\frac{0.9 \cdot 0.2}{0.9 \cdot 0.2 + 0.3 \cdot 0.8} \approx 0.429.$$

Tolkning:

Det är ca 43% sannolikhet att man verkligen är sjuk om testet givit positivt utfall.

OBEROENDE HÄNDELSER

- Om händelsen B *inte påverkar* sannolikheten för att A inträffar så får vi $P(A|B) = P(A)$ och/eller $P(B|A) = P(B)$. Uttryckt med hjälp av def. av betingade sannolikheter

$$P(A) = P(A|B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)} \Rightarrow P(A \cap B) = P(A)P(B).$$

- Detta leder till **definition**:

Om $P(A \cap B) = P(A)P(B)$ sägs A och B vara oberoende.

- Obs! Oförenliga händelser är ej oberoende! På tavlan i mån av tid.

OBEROENDE HÄNDELSE (FORTS.)

- Om A och B är oberoende är även A och B^* , A^* och B , samt A^* och B^* oberoende:

$$\begin{aligned}P(A \cap B^*) &= P(A) - P(A \cap B) = P(A) - P(A)P(B) \\&= P(A)(1 - P(B)) = P(A)P(B^*).\end{aligned}$$

- *Alla, ingen och någon.* Utvidgning till fler än två händelser. På tavlan i i mån av tid.

